

Basteicafé 9 april 2026

Terugkeer van de Romeinse muur

De Romeinse muur aan de voet van het Groene Balkon kort voor de sloop in 1987 (foto Anton van Roekel, collectie RAN)

In 1987 laaide in Nijmegen een felle strijd op: archeologen, historici en burgers protesteerden tegen de sloop van een tientallen meters lange Romeinse muur, blootgelegd bij opgravingen door de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. Jaren later, tussen 2015 en 2017, kwam tijdens opgravingen voor de Bastei een Romeinse weg aan het licht. Vanavond worden we meegenomen in de geschiedenis en presentatie van dit unieke erfgoed.

Opgravingen en protesten

*Louis Swinkels, oud-conservator van het Valkhof Museum,
lsw@xs4all.nl*

Voorafgaand aan de bouw van het Holland Casino werd het terrein aan de voet van het Groene Balkon in 1985-1987 opgegraven door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Een indrukwekkende muur uit de Romeinse tijd kwam daarbij bloot te liggen: tientallen meters lang en op veel plaatsen nog meters hoog. Ook verschillende andere Romeinse gebouwresten kwamen bij de opgravingen tevoorschijn, zoals een vloerverwarmingssysteem, een kelder en brokstukken van muur- en plafondschilderingen. In de lezing voor de pauze zijn er beelden van het onderzoek en van de voor Nederland uitzonderlijke bouwresten. Een deel daarvan hoort bij een gebouw dat een luxe woonhuis kan zijn geweest uit de 2de-3de eeuw en door brand is verwoest.

Het verloop van de lange Romeinse muur was bij kleinschalige opgravingen en waarnemingen in 1954-1955 al bijna volledig in kaart gebracht. Niemand kon dus verrast zijn toen de muur bij de grootschalige opgravingen in 1985-1987 over de volle nog aanwezige lengte werd blootgelegd. Maar de gemeente Nijmegen had de muur tot op dat moment nog niet betrokken in de plannen voor nieuwbouw op het terrein. Het gemeentebestuur zag de vestiging van een Holland Casino op deze plek in Nijmegen als een uitgelezen kans voor de verdere ontwikkeling van de Waalkade en als een belangrijke economische impuls voor de stad. Na intern beraad over de kwestie zette het in op behoud van een klein deel van de Romeinse bouwresten in de

nieuwbouw van het casino en besloot het tot de sloop van de rest.

Na de pauze worden de brede protesten daartegen in de zomer van 1987 uitgelicht, de besluitvorming in de Nijmeegse gemeenteraad en het roemloze einde van de Romeinse muur.

Het Valkhof en omgeving in 4e en 5e eeuw

*Harry van Enckevort, archeoloog,
h.van.enckevort@nijmegen.nl*

Voorafgaand aan de bouw van het entreegedeelte van Museum De Bastei voerde Bureau Archeologie en Bodemkwaliteit van de gemeente Nijmegen tussen 2015 en 2018 grootschalig archeologisch onderzoek uit in de aan de voet van het Valkhof gelegen bouwput. Daarbij kwamen belangwekkende resten uit de

Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd aan het daglicht. Tijdens de opgravingen zijn onder meer de resten van een Romeinse weg aan het daglicht gekomen die als de voorganger van de huidige Lindenberg mogen worden beschouwd. Munten en scherven van aardewerk uit het toenmalige wegdek maken duidelijk dat deze al rond het begin van de jaartelling in gebruik was. In die tijd konden de bewoners van de in het centrum van Nijmegen gelegen Bataafse hoofdplaats *Oppidum Batavorum* via deze verbindingsweg gemakkelijk de laaggelegen oever van de Waal bereiken. Daar legden schepen met goederen uit alle windstreken van het Romeinse rijk aan.

Munt van Constantijn de Grote uit de jaren 330-335

De weg bleef in latere tijd in verschillende gedaanten in gebruik. Op dit moment maken de Veerpoorttrappen deel uit van deze route tussen Binnen- en Benedenstad. Het is vanaf de late 3^e eeuw ook de toegangsweg vanaf de rivier naar de in die tijd gebouwde versterking op het Valkhof, en voerde van daaraf verder naar het zuiden via de Hertogstraat, Driehuizerweg en Heumensoord naar de versterking in Cuijk. Na politieke en militaire onrust rond het midden van de 4^e eeuw is nabij de rivieroever ook een verdedigingsmuur gebouwd om de toegang tot het hoger gelegen Valkhofplateau te bemoeilijken. In deze muur kwam een poort om de verbinding tussen de versterking en de rivier te waarborgen. Van deze poort zijn in de bouwput verschillende funderingsresten aangetroffen. In de omgeving van de plek waar zich nu het stadhuis bevindt is een groot grafveld aangetroffen. Hier zijn vanaf de late 3^e tot in de 6^e/7^e eeuw duizenden bewoners van de versterking op het Valkhof begraven. Daaronder bevinden zich ook veel graven van kinderen en vrouwen. Dit wijst erop dat de versterking niet alleen soldaten huisvestte. Daardoor mogen we aannemen dat deze versterking niet als een soort fort of kazerne dienst heeft gedaan, maar eerder als een kleine versterkte stad heeft gefunctioneerd.

Het rapport over de opgraving is te vinden in het RAN: https://studiezaal.nijmegen.nl/detail.php?nav_id=0-1&id=2460011960

Zicht op de opgraving in de bouwput met links tegen de muur van het Groene Balkon de restanten (zwart) van de Romeinse weg.

Visualisatie in de Bastei

Bas van Lingen, coördinator presentaties bij Museum De Bastei, bas.van.lingen@debastei.nl

De uitdaging begon met een intensieve zoektocht naar een overtuigende publieke vertaalslag. In grote lijnen lijkt het verhaal helder, maar de complexiteit schuilt in de details. Hoe ga je als museum om met ontbrekende gegevens? Hoe ver kun je gaan in het maken van reconstructies zonder de wetenschappelijke integriteit te verliezen? En welke vorm van reconstructie spreekt bezoekers het meest aan? Bij het verschijnen van het rapport *Archeologisch onderzoek in de bouwput van Museum De Bastei* (2021) werd duidelijk dat zich onder de vloer van het entreegebouw een Romeinse poort bevindt. Deze ontdekking gaf een onverwacht inblikje in het laat-Romeinse verleden van Nijmegen.

Met de opname in het UNESCO Werelderfgoed groeit de urgentie om dit Romeinse erfgoed toegankelijk en begrijpelijk te maken. Museum De Bastei experimenteert daarbij met innovatieve presentatievormen, van fysieke reconstructies tot digitale verhalen.

Het volgende Basteicafé is op donderdag 21 mei en gaat over Surinamers en Antillianen in Nijmegen. Nijmegen afficheert zich graag als gastvrije stad voor alle culturen. Dat gold ook al in het verleden. Begin twintigste eeuw kwamen honderden Surinamers en Antillianen naar Nijmegen, als tussenstap voor uitzending als militair naar Nederlands-Indië. Na de oorlog ontstond in Nijmegen een bloeiende Surinaams-Antilliaanse gemeenschap, meeliftend op de populariteit van de universiteit. **Paul van der Heijden** en **Henk Moeniralam** gaan in op deze kleurrijke, onbekende en vaak verrassende geschiedenis.